

The article investigates cognitive pragmalinguistic analysis of the communicative situation of TEMPTATION with the English cinema discourse being a case study. The research considers the notion of surface and deep pragmatic structures of the utterance that are relevant to the phenomena of explicature and implicature. The paper proves the necessity of a step-by-step sequential interpretation of the actual communication fragment with the verbal and nonverbal factors being taken into consideration. The investigations seek to provide the basic parameters of cognitive pragmalinguistic analysis including the strategies and tactics actualized in specific communicative acts as well as emphasizes the significance of the context. The analyzed "The Bourne Identity" fragment explicates the communicative situation of TEMPTATION. The attractor slot proves to play a critical part in tempting. The communicative situation of TEMPTATION is presented in the form of the conceptual metaphor TEMPTATION IS BARGAINING. The stages of temptation are reconstructed in the example under analysis.

Keywords: cognitive pragmalinguistic analysis, explicature, implicature, communicative situation, TEMPTATION, strategy, tactic, speech act.

*Марина Сальтєвська
(Харків)*

УДК 811.111-112

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПТУ КРИЗА У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ

Англомовний газетний дискурс є інституціонально обумовленим інтерактивним розумово-мовленнєвим середовищем формування соціально значущих аксіологічно маркованих концептів, одним з яких є концепт КРИЗА. Дослідження метафоризації концепту КРИЗА у сучасному англомовному газетному дискурсі передбачає, насамперед, з'ясування ознак концептуального референта КРИЗА, які потенційно можуть "висвітлюватися" у процесі метафоричного манування, а також виокремлення доменів людського досвіду, що складають контекст для конкретизації цих ознак в аналізованому дискурсі.

Ключові слова: концептуальний корелят, концептуальний референт, когнітивна метафора, англомовний газетний дискурс.

Постановка проблеми. Дослідження метафоризації концепту КРИЗА у сучасному англомовному дискурсі визначається, по-перше, її відповідністю пріоритетним антропоцентричним тенденціям сучасного мовознавства, спрямованим на акцентуацію активності суб'єктів розумово-мовленнєвої взаємодії у формуванні смислів; по-друге, важливим місцем концепту КРИЗА в образі світу представників англомовних лінгвокультурних соціумів; по-третє, значущістю метафоризації як способу концептуалізації дійсності суб'єктом пізнання.

Переважає більшість досліджень концептів містить опис лінгвальних засобів їх метафоричного втілення, як сталих конвенціоналізованих, так і нових оригінальних, які утворюються суб'єктами дискурсу у процесі розумово-мовленнєвої діяльності. У цьому аспекті особливо цікавими є дискурси на кшталт газетного, функціонально-стилістичний потенціал яких поєднує стандартизованість, що створює підґрунтя для реалізації рекурентних конвенціоналізованих метафор зі стертою образністю, й експресивність, що сприяє формуванню оригінальних нових метафор, наділених живою образністю.

Особливою увагою дослідників користується метафоризація соціально значущих аксіологічно маркованих концептів, які відіграють значну роль у житті представників лінгвокультурних соціумів, у тому числі й англомовних, і впливають на формування їх образу світу. До такого типу концептів відноситься і концепт КРИЗА, метафоричне втілення якого ще не було об'єктом комплексного лінгвістичного аналізу.

Метою статті є з'ясування методик дослідження метафоричного втілення концепту КРИЗА у сучасному англомовному газетному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепт КРИЗА набуває метафоричного втілення у численних дискурсивних контекстах. З огляду на тематичну орієнтованість сучасного англомовного газетного дискурсу, що висуває у фокус уваги його адресантів та адресатів концепт КРИЗА, а також функціонально-стилістичні характеристики цього типу дискурсу, що

реалізуються у широкому використанні конвенціональних та оригінальних метафор, вважаємо, що сучасний англomовний газетний дискурс є релевантним контекстом дослідження актуалізації концептуальних метафор КРИЗИ.

Концепт КРИЗА існує як неподільна структура взаємопов'язаних підструктур – інтенціонального ядра й імплікативного потенціалу (когнітивного і прагматичного), що задається інтенціоналом і становить периферію концепту.

Ознаки інтенціоналу концепту КРИЗА встановлюються за допомогою *дефінітивного аналізу* імені концепту за даними тлумачних словників, що репрезентують усупільнене знання про відповідний феномен.

Імплікаціональні ознаки з'ясовуються на основі аналізу дискурсивних контекстів актуалізації концепту із застосуванням *методики когнітивно-дискурсивної інтерпретації* [6, с. 6].

Методика когнітивно-дискурсивної інтерпретації передбачає виявлення пресупозицій продуцента мовлення, що лежать у підґрунті експлікатур та імплікатур висловлень й спрямовують виведення інференцій інтерпретатора стосовно тих чи інших ознак концепту КРИЗА, а також оцінок цих ознак.

Експлікатури розуміємо як результат наповнення смислом логічної форми мовного виразу у відповідності з наміром мовця, тобто як експліцитно виражене у висловлюванні судження, що передає його буквальний смисл [5, с. 123], а *імплікатури* – як небуквальні аспекти смислу, що не визначаються безпосередньо конвенціональною структурою мовних виразів [5, с. 128].

Пресупозицію тлумачимо як спільний фонд знань і уявлень суб'єктів дискурсу, завдяки якому висловлювання є комунікативно доречним [1, с. 181-184; 2, с. 406-418], а *інференцію* – як когнітивну процедуру отримання вивідного знання в дискурсі та як результат такої процедури – вивідне знання інтерпретатора [3, с. 153-211; 5, с. 124-128].

Розглянемо застосування методики когнітивно-дискурсивної інтерпретації на прикладах: (1) *At its root meaning a "crisis" is a separation. In our everyday lives we use the term crisis to designate a period of decision. A crisis is a moment of separation when one must make a decision about a direction. To make a crisis decision, a person needs some criteria or set of norms to guide the decisions that are made. Sometimes, at a moment of crisis decision making, there is chaos when one does not know which norm to use in making a decision. Without some norm a crisis is a significant loss of direction because there are different criteria for deciding which way to turn or how to decide. It is in this most fundamental sense that one can say that contemporary medicine is in crisis* (The Economist, Mar 14, 2001).

У фрагменті (1) есплікується значення лексеми *crisis*, що дозволяє вивести інференцію про те, що криза є *критичним періодом, який вимагає прийняття рішення стосовно подальшого напрямку розвитку певної царини людського досвіду* (у цьому випадку – медицини) *для виведення її з хаосу*. Такий поняттєвий зміст імплікує *негативну утилітарну оцінку КРИЗИ "шкідливо" й емоційну оцінку "неприємно/страшно"*.

Фрагмент (2) імпліцитно розкриває зміст лексеми *crisis*:

(2) *In a way, the crisis in Ukraine is less an economic one than a political one," he told the Daily Telegraph. "The key political leaders do not understand how to lead the country out of crisis. If the political crisis continues, we could see the worst case scenario. The threat of sovereign default is there"* (The Telegraph, Mar 29, 2009).

У контексті не надається експліцитного визначення поняття КРИЗА. Натомість експліцитно стверджується, що криза в Україні більше схожа на політичну, ніж економічну, українські політичні лідери не розуміють, як вивести країну з кризи, і якщо політична криза продовжиться, країні загрожуватиме дефолт. На основі інтерпретації пресупозицій, на яких закорінена ця інформація, можна вивести такі інференції: *ознакою політичної кризи є "відсутність згоди між політиками"*; *політична криза пов'язана з економічною; економічна криза має наслідком дефолт країни*. Як і у фрагменті (1), ознаки концепту КРИЗА імплікують *негативні утилітарну й емоційну оцінки*.

Для встановлення метафор, які прояснюють зміст концепту КРИЗА на підставі уподібнення його іншим сутностям, використовуємо *інструментарій теорії когнітивної метафори*. Наприклад:

(3) *Of course, just as it seems that the economic crisis has helped boost Mr Obama's standing, other events – such as a foreign policy crisis – could help Mr McCain* (The Herald, Sep 12, 2010).

У наведеному контексті предикації *the economic crisis has helped boost Mr Obama's standing* та *a foreign policy crisis – could help Mr McCain* репрезентують метафору КРИЗА є ЛЮДИНА. Концептуальний референт метафори представлений ім'ям концепту КРИЗА, лексемою *crisis*. Концептуальний корелят виводиться на основі інтерпретації значення предиката *to help* (допомагати), агенсом якого є референт *crisis*. Згідно з пресупозиціями продуцента й інтерпретатора, агенсом такої дії, як “надання допомоги”, може бути лише людина. Відповідно, у референтній ситуації, відображеній аналізованим фрагментом, референту *crisis* приписується властивість ЛЮДИНИ.

Для структурування концептуального простору референтів і корелятивів метафор КРИЗИ, актуалізованих у сучасному англomовному газетному дискурсі, використовується *методика моделювання багаторівневого концептуального простору* С. А. Жаботинської, розроблена на основі понять “домен” та “ієрархія доменів” Р. Ленекера [8, с. 147].

Концептуальний простір референтів і корелятивів метафор становить собою складну ієрархію, що розгортається “вглибину” (концептосфера → домен → парцела → концепт) і забезпечує поступову “грануляцію” інформації [4, с. 5].

На кожному рівні ієрархії концептуальний простір упорядковується за моделлю *концептуальної сітки*, що фактично становить собою систему знань, у вигляді цілісного образу сітки, вузли якої відповідають окремим об'єктам або цілим ситуаціям, а дуги, тобто зв'язки між вузлами, – відношенням між об'єктами/ситуаціями [7, с. 230]. Будь-який вузол може бути пов'язаним з будь-якою кількістю інших вузлів і дуг, так що їх графічне зображення стає схожим на сітку ліній, що й обумовлює назву моделі.

Висновки дослідження. Побудова мережі на кожному рівні ієрархії здійснюється за допомогою універсального інструментарію – пропозиціональних схем, що входять до складу базисних фреймів [4, с. 5]. Універсальність фрейму дозволяє структурувати інтенціональні й імплікаціональні ознаки концептуального референта КРИЗА й з'ясувати напрями його метафоричного осмислення, що визначають сполучуваність імені референтного концепту, лексеми *crisis*, з іншими лексичними одиницями у предикативних і непередикативних структурах, які втілюють концептуальні метафори КРИЗИ. Пропозиціональні схеми, які структурують ці метафоричні вирази, дозволяють виявити корелятивні концепти, що є складниками корелятивних доменів, необхідних для інтерпретації значення цих виразів й виокремити концептуальні метафори, утворені на основі цих концептів/доменів. Встановлені корелятивні концепти/домени упорядковуються у вигляді ієрархічно структурованого багаторівневого корелятивного концептуального простору. Застосування зазначених методик аналізу дозволяє здійснити дослідження метафоризації концепту КРИЗА у сучасному англomовному газетному дискурсі.

Перспективи подальшого дослідження. Перспективним є здійснення компаративного аналізу метафор КРИЗИ в різномовних інституціональних і неінституціональних дискурсах з метою встановлення спільних та відмінних способів концептуалізації феномена КРИЗА представниками різних соціокультурних спільнот різних лінгвокультур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Бейкер А. Пресупозиція и типи предложений / А. Бейкер // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – С. 406-418.
3. Дейк Т. А. ван. Стратегии понимания связного текста / Т. А. ван Дейк, В. Кинч // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. – С. 153-211.
4. Жаботинская С. А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С. А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 3-10.
5. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280 с.
6. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англomовного публіцистичного дискурсу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / А. П. Мартинюк. – К., 2006. – 40 с.

7. Скрэгг Г. Семантические сети как модели памяти / Г. Скрэгг ; [пер. с англ. Т. С. Зевахиной] // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 12. Прикладная лингвистика. – М., 1983. – С. 228-272.
8. Langacker R. W. Foundations of cognitive grammar / R. W. Langacker. – Stanford : SUP, 1987. – Vol. 1: Theoretical Prerequisites. – 516 p.

Сальтевская М. Методика исследования воплощения концепта КРИЗИС в современном англоязычном газетном дискурсе.

Англоязычный газетный дискурс является институционально обусловленной интерактивной средой формирования социально значимых аксиологически маркированных концептов, одним из которых является концепт КРИЗИС. Исследование метафоризации концепта КРИЗИС в современном англоязычном газетном дискурсе предусматривает, прежде всего, определение признаков концептуального референта КРИЗИС, которые потенциально могут “высвечиваться” в процессе метафорического картирования, а также определение доменов человеческого опыта, которые служат контекстом для конкретизации этих признаков в анализируемом дискурсе.

Ключевые слова: концептуальный коррелят, концептуальный референт, когнитивная метафора, англоязычный газетный дискурс.

Saltevska M. Methods of Investigation of the Concept CRISIS Metaphoric Instantiation in the Contemporary English Newspaper Discourse.

English newspaper discourse is an institutionally stipulated interactive environment where socially significant evaluative concepts are formed. One of them is the concept CRISIS. Investigation of the concept CRISIS metaphoric instantiation in the contemporary English newspaper discourse provides for the conceptual referent CRISIS features identifying. These schemas determine the network of properties of the constituents of the source domain which are projected upon the target domain and are compatible with the syntactic forms of phrases instantiating the CRISIS conceptual metaphors in the analyzed discourse.

Key words: conceptual correlate, conceptual referent, cognitive metaphor, English newspaper discourse.

Олеся Сидоренко, Любов Мацько
(Київ)

УДК 811.161.2 : 316.77

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ І ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО ЛІДЕРА

У статті розглядається важлива проблема сучасної лінгвопедагогічної освіти – формування комунікативного лідерства: інноваційних креативних мовних особистостей з критичним мисленням, досконалим мовленням, позитивними морально-етичними стимулами до творчої професійної діяльності. До аналізу залучено окремі розділи Педагогічної Конституції Європи (23-15 травня 2013 року, Франкфурт на Майні). У розділі VI «Основні компетенції європейського вчителя»: комунікативна компетентність, компетентність самоідентичності, компетентність справедливості, лідерська компетентність, дослідницько-аналітична та інші. У VII розділі «Основні педагогічні стратегії»: автентичність, самобутність, діалогічність, лідерство, дослідництво, здатність до розвитку, співробітництво та інші. У VIII розділі «Основні педагогічні технології»: мовні стратегії та дискурсні прийоми, досконале володіння сучасною літературною рідною мовою, її функціональними стилями, підстилями і жанрами, особистісна багатомовність.

Ключові слова: мовна особистість, комунікативне лідерство, мовнокомунікативна компетентність, Педагогічна Конституція Європи.

Актуальність теми дослідження проблеми культури формування мовленнєвої компетентності комунікативного лідера зумовлюється кількома чинниками як загально-суспільного, так і науково-педагогічного характеру. Серед них передусім це кардинальна зміна соціокультурної державницької парадигми розвитку українського сучасного суспільства, на яку нині орієнтується вища освіта, актуалізуючи нові наукові дослідження світоглядної моделі підготовки інтелектуальної еліти. В основі світоглядної моделі лежить відповідь на запит суспільства про формування *інноваційної креативної мовної особистості з критичним*